

må lage et sett av moralregler for deg selv som du ikke kan akseptere at andre følger.

Kategorisk imperativ: Krav eller befaling som gjelder ubetinget av hvilke mål vi setter oss. Kant mener at moralens fundament er et kategorisk imperativ.

Universalitetsformuleringen og humanitetsformuleringen er to varianter av det kategoriske imperativ.

I resonnementet over bruker vi Kants **kategoriske imperativ**. Det kategoriske imperativ er det overordnede rasjonalitetsprinsippet i Kants moralfilosofi. (Kant, GMM, 4:402). Tidligere var vi inne på at både utilitarismen og Kants pliktetikk er ettprinsippteorier. Det ene prinsippet i Kants moralfilosofi er nettopp det kategoriske imperativ. Men en kompliserende faktor er at Kant mener at ett og samme prinsipp kan uttrykkes på flere svært forskjellige måter. De to mest kjente kalles for henholdsvis universalitetsformuleringen og humanitetsformuleringen av det kategoriske imperativ.

I resonnementet over bruker vi universalitetsformuleringen av det kategoriske imperativ for å vise at vi ikke kan følge en handlingsregel om at det er greit å gi falske løfter for å få låne penger. Denne varianten av det kategoriske imperativ kan, litt forenklet, uttrykkes på følgende måte:

Handle bare etter handlingsregler (maksimer) som er slik at du samtidig kan ville at handlingsregelen skal bli en allmenn lov (Kant, GMM, 4:421).

Universalitetsformuleringen sier ikke noe spesifikt om hvordan vi bør handle og ikke handle. Det er i stedet et prinsipp som styrer fornuften vår når vi skal ta stilling til hvilke spesifikke handlingsregler vi bør

følge. Universalitetsformuleringen er heller ikke en befaling som kommer fra en autoritet, som for eksempel Gud eller staten (eller Kant). Prinsippet må snarere betraktes som «innebygd» i fornuften, omtrent på samme måte som det er innebygd i fornuften vår at $2+2 = 4$. La oss tenke oss en person som for eksempel mener at hun kan tillate seg å jobbe svart, men at det er moralsk forkastelig av andre å unndra skatt. Med mindre denne personen klarer å komme opp med en eller annen moralsk relevant forskjell mellom seg selv og alle andre, så vil vi ikke bare si at personen er egoistisk, men først og fremst at hun ikke kan ha tenkt seg særlig godt om. Fornuften vår er med andre ord skrudd sammen slik at vi uvegerlig krever at en handlingsregel må gjelde for alle hvis den gjelder – med mindre det finnes noen saklige grunner til å forskjellsbehandle.

Universalitetsformuleringen handler om brudd på det grunnleggende fornuftsprinsippet om at vi ikke bør handle basert på selvmotsigende grunner. Prinsippet handler altså ikke om at du må vurdere konsekvensene av at alle fulgte den samme handlingsregelen som du selv følger. Hvis vi skulle forstå universalitetsformuleringen på denne måten, ville det vært umulig å bruke den i praksis. Nesten alt vi gjør, er jo slik at hvis alle hadde gjort det samme, så ville det fått dårlige konsekvenser. Det ville for eksempel vært veldig uheldig hvis alle hadde blitt sosiologer eller ingeniører, og naturen hadde ikke tålt at alle dro på ferie til Lofoten. Men Kant vil ikke hevde at disse handlingene er umoralske av den grunn. Det er ikke selvmotsigende å ønske noe som får dårlige konsekvenser, mens det er selvmotsigende å ønske at en regel skal gjelde for alle, samtidig som du ikke kan ville at regelen gjelder for deg.